

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У ЗАСТОСУВАННІ НА ПРАКТИЦІ
СТАТЕЙ 172-20, 266-1 КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРИ ПРИТЯГНЕННІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

**PROBLEMATIC ISSUES IN THE APPLICATION IN PRACTICE OF ARTICLES 172-20,
266-1 OF THE CODE OF UKRAINE ON ADMINISTRATIVE OFFENSES WHEN BRINGING
MILITARY PERSONNEL TO ADMINISTRATIVE LIABILITY**

Фівкін П.М., начальник кафедри права Національної безпеки та правової роботи
Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Досліджуються та аналізуються норми законодавства, які регулюють адміністративну відповідальність військовослужбовців за розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території військових частин (військових об'єктів) або виконання ними обов'язків військової служби (поява на території військової частини) у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, загальні засади проведення огляду і направлення для проходження медичного огляду військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців Збройних Сил України на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, та проведення такого огляду. Зазначається, що законність, правопорядок та військова дисципліна є умовами підтримання належного рівня боєздатності, бойових спроможностей, громадської безпеки і порядку, військового управління як складових національної (воєнної) безпеки. Звертається увага на негативні майнові наслідки як для самих військовослужбовців, які вчиняють такі військові адміністративні правопорушення, так і для членів їх сімей. Вказується, що вчинення військовослужбовцями військового адміністративного правопорушення у вигляді розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів, особливо у період правового режиму воєнного стану, може становити небезпеку для інших військовослужбовців та цивільного населення і бути першопричиною завдання шкоди їхньому життю, здоров'ю, нанесення збитків державі у вигляді знищення (пошкодження) зброї, боеприпасів, військової техніки та іншого військового майна. Наголошується на випадках неналежного оформлення уповноваженими посадовими особами протоколів про військові адміністративні правопорушення в частині відсутності або неналежного оформлення висновків щодо результатів медичного огляду особи на стан сп'яніння, що не дозволяло судам встановити об'єктивну сторону військового адміністративного правопорушення і мало наслідками прийняття судами рішень про закриття провадження з підстав відсутності події і складу адміністративного правопорушення. Робиться висновок, про недосконалість норм законодавства у сфері запобігання вчиненню серед військовослужбовців військового адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 172-20 КУпАП, а також про нагальну необхідність подальшого термінового його удосконалення з метою забезпечення ефективної протидії цьому небезпечному правопорушенню у період правового режиму воєнного стану.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, військові адміністративні правопорушення, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України, військові формування, воєнна безпека, воєнний стан, громадська безпека і порядок, Збройні Сили України, національна безпека, правова робота.

The article examines and analyzes the legal norms regulating administrative liability of military personnel for drinking alcoholic, low-alcohol beverages, using narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues on the territory of military units (military facilities) or performing military service duties (appearing on the territory of a military unit) in a state of alcoholic, narcotic or other intoxication general principles of examination and referral for medical examination of military personnel liable for military service and reservists during training, as well as military personnel of the Armed Forces of Ukraine for the state of alcohol, drug or other intoxication or being under the influence of medications that reduce their attention and reaction time and conducting such examination. It is noted that law and order and military discipline are the conditions for maintaining an adequate level of combat effectiveness, combat capabilities, public safety and order, and military management as components of national (military) security. Attention is drawn to the negative property consequences both for the military personnel who commit military administrative offenses and for their family members. It is stated that the committing of a military administrative offense by military personnel in the form of drinking alcoholic or low-alcohol beverages or using narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues, especially during the period of martial law, may pose a danger to other servicemen and civilians and be the primary cause of harm to their lives, health, and damage to the state in the form of destruction (damage) of weapons, ammunition, military vehicles and other military property. The author emphasizes the cases of improper execution by authorized officials of protocols on military administrative offenses in terms of the absence or improper execution of conclusions on the results of medical examination of a person for intoxication, which did not allow the courts to establish the objective side of a military administrative offense and resulted in the courts' decisions to close the proceedings on the grounds of the absence of an event and the elements of an administrative offense. The author concludes that there is an imperfection in the legislation on prevention of military administrative offenses under Article 172-20 of the Code of Administrative Offenses, and also that there is an urgent need for its further immediate improvement in order to ensure effective counteraction to this dangerous offense during the legal regime of martial law.

Key words: administrative liability, military administrative offenses, Military Law-Enforcement Service of the Ukrainian Armed Forces, military formations, military security, martial law, public safety and order, Armed Forces of Ukraine, national security, legal work.

Постановка проблеми. З метою охорони прав і свобод військовослужбовців, власності, конституційного ладу України, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання військовослужбовців у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України під час проходження військової служби, поваги до прав, честі і гідності інших військовослужбовців та громадян, до сумлінного виконання обов'язків військової служби, відповідальності перед Українським народом, новелами законодавства унормовано проведення огляду і направлення для прохо-

дження медичного огляду військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців Збройних Сил України на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкості реакції, та проведення огляду. Проте, як у законодавстві, так і у наукових дослідженнях зазначене питання майже не розкрито, а судово практика є різною внаслідок наявності проблемних питань під час застосування відповідних норм законодавства на практиці, що потребує удосконалення правової роботи у цьому

напрямку в діяльності підрозділів юридичної служби Міністерства оборони України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання військових адміністративних правопорушень досліджували в своїх роботах Агапова О.В., Бабич В.Л., Івашковський Р.І., Остапенко О.І., Павловська Н.В., Руснак Ю.І., Туркот М.С., Фівкін П.М. та інші.

Метою статті є аналіз законодавства, яке регулює загальні засади проведення огляду і направлення для проходження медичного огляду військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців Збройних Сил України на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, та проведення огляду, виявлення проблемних питань, які можуть виникнути під час його застосування на практиці, та надання рекомендацій щодо напрямків правової роботи задля запобігання цим правопорушенням та його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до частини другої статті 17 Конституції України оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України, а згідно пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності, діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них [1].

Необхідними умовами підтримання належного рівня боєздатності, бойових спроможностей, як складових національної (воєнної) безпеки у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, які входять до складу сил оборони держави, є законність, правопорядок та військова дисципліна, які, в свою чергу, є запорукою стабільності і стійкості громадської безпеки і порядку, а також військового управління, особливо в умовах бойових дій.

Згідно Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, затвердженого Законом України від 24 березня 1999 року № 548-XIV (далі – Статут внутрішньої служби Збройних Сил України):

військовослужбовець зобов'язаний, зокрема, утримуватися від шкідливих для здоров'я звичок (стаття 12) [2];

кожний військовослужбовець повинен, зокрема, утримуватися від шкідливих звичок (куріння і вживання алкоголю) (частина перша статті 24) [2];

військовослужбовці залежно від характеру вчиненого правопорушення та провини несуть з урахуванням бойового імунітету, визначеного Законом України «Про оборону України» дисциплінарну, адміністративну, матеріальну, цивільно-правову та кримінальну відповідальність згідно із законом (стаття 26) [2].

Абзац сьомий статті 4 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, затвердженого Законом України від 24 березня 1999 року № 551-XIV (далі – Дисциплінарний статут Збройних Сил України) визначає, що військова дисципліна зобов'язує кожного військовослужбовця, зокрема, не вживати під час проходження військової служби (крім медичного призначення) наркотичні засоби, психотропні речовини чи їх аналоги, а також не вживати спиртні напої під час виконання обов'язків військової служби, а згідно частини другої статті 45 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України за вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність за цим Статутом, за винятком випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення [3].

Зазначені вимоги однаковою мірою, крім військовослужбовців Збройних Сил України, поширюються і на військовослужбовців Державної прикордонної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби тран-

спорту, Національної гвардії України, Служби зовнішньої розвідки України, Служби безпеки України, Управління державної охорони України.

В свою чергу, розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів військовослужбовцем на території військових частин (військових об'єктів) або виконання військовослужбовцем обов'язків військової служби (поява на території військової частини) у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, включене до Переліку порушень військової дисципліни, які обліковуються для оцінки стану військової дисципліни (Додаток 12 до Інструкції з надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, військові адміністративні правопорушення та адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, порушення військової дисципліни та їх обліку Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 29 листопада 2018 року № 604, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 20 грудня 2018 р. за № 1451/32903) [4].

Слід нагадати, що такі діяння мають негативні майнові наслідки як для самих військовослужбовців, які їх вчиняють, так і для членів їх сімей.

Так, крім дисциплінарної і адміністративної відповідальності, згідно підпунктів «а», «б» пункту 1 статті 16-4 Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» призначення і виплата одноразової грошової допомоги не здійснюються, якщо загибель (смерть), поранення (контузія, травма або каліцтво), захворювання, інвалідність або часткова втрата працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста є наслідком, зокрема: а) вчинення ним кримінального або адміністративного правопорушення; б) вчинення ним дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння [5].

Аналогічні норми містяться і у абзацах першому – третьому пункту 19 Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 р. № 975 [6].

Відповідно до Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 07 червня 2018 року № 260, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 26 червня 2018 р. за № 745/32197: військовослужбовцям щомісячні премії не виплачуються в таких випадках, зокрема, за вживання алкогольних напоїв (наркотичних речовин) на території військової частини як у службовий, так і в позаслужбовий час, прибуття на службу в нетверезому стані (у стані наркотичного сп'яніння) – за місяць, у якому здійснено таке порушення (абзаци перший, третій пункт 5 розділу XVI); до наказів про виплату додаткової винагороди не включаються військовослужбовці, зазначені у пункті 2 цього розділу, які, зокрема, вживали алкогольні напої (наркотичні або психотропні речовини) на території військової частини як у службовий, так і в позаслужбовий час, перебували на службі та/або виконували обов'язки військової служби в стані алкогольного (наркотичного) сп'яніння, – за місяць, у якому здійснено таке порушення, оголошене наказом командира (начальника) (абзаци перший, п'ятий пункт 15 розділу XXXIV) [7].

Більше того, погіршення стану здоров'я внаслідок отруєння алкоголем, наркотичними засобами, токсич-

ними чи отруйними речовинами, а також їх дії (асфіксія, інсульт, інфаркт, зупинка серця тощо), що підтверджено відповідним медичним висновком, за умов, що отруєння не пов'язано із впливом цих речовин на потерпілого військовослужбовця внаслідок їх застосування в технологічному процесі або незадовільного зберігання чи транспортування, а потерпілий до настання нещасного випадку був відсторонений від виконання обов'язків командиром (начальником), чи алкогольне, токсичне чи наркотичне сп'яніння, не зумовлене технологічним процесом, що стало основною причиною нещасного випадку за відсутності технічних та організаційних причин його настання, що підтверджено відповідним медичним висновком та матеріалами розслідування нещасного випадку, є обставинами, за яких нещасні випадки не визнаються такими, що пов'язані з виконанням обов'язків військової служби (абзаци перший, четвертий, п'ятий пункту 11 розділу II Інструкції про розслідування та облік нещасних випадків з військовослужбовцями, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 27 жовтня 2021 року № 332, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 24 грудня 2021 р. за № 1667/37289) [8].

У попередніх своїх наукових дослідженнях з даної проблематики автор зазначає, що «з початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року російської федерації в Україну до Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів було мобілізовано значну кількість військовослужбовців з різних соціальних груп та верств.

При цьому, як відомо, розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів на території військових частин, військових об'єктів, або поява таких осіб на території військової частини в нетверезому стані, або виконання ними обов'язків військової служби в нетверезому стані, особливо у період правового режиму воєнного стану, негативно впливає на боєздатність (боєготовність) і морально-психологічний стан відповідних підрозділів в цілому та окремих військовослужбовців, може становити небезпеку для інших військовослужбовців та цивільного населення і бути першопричиною завдання шкоди їхньому життю, здоров'ю, нанесення збитків державі у вигляді знищення (пошкодження) зброї, боєприпасів, військової техніки та іншого військового майна.

Ще більш суспільно небезпечними є такі правопорушення за участю начальників (командирів) та інших керівників різного рівня у розпиванні з підлеглими військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів алкогольних, слабоалкогольних напоїв під час виконання ними обов'язків військової служби, або невжиття ними заходів для відсторонення від обов'язків військової служби осіб, які перебувають у нетверезому стані, або приховування випадків розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв, появи на території військової частини в нетверезому стані, а також військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів» [9, с. 90–91].

Слід відзначити, що такого роду правопорушення більшою мірою характерні для командирів (начальників), що відносяться до сержантського і старшинського складу та молодшого офіцерського складу (серед даної категорії більше таких правопорушень вчиняються військовослужбовцями, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, менше – військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом осіб сержантського і старшинського складу, і взагалі поодинокі такі випадки трапляються серед військовослужбовців вказаної категорії, які проходять військову службу (навчання) курсантів вищих військових навчальних закла-

дів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та закладів фахової передвищої освіти), меншою мірою – для військовослужбовців старшого і вищого офіцерського складу незалежно від видів військової служби (за призовом під час мобілізації, на особливий період, чи за контрактом).

Крім цього, такі правопорушення за участі начальників (командирів) та інших керівників не тільки призводять до вищезгаданих негативних наслідків, але й значною мірою підривають авторитет військового командування, порушують процес і стабільність військового управління, що майже однозначно має наслідком невиконання або виникнення потенційних зривів у виконанні бойових (спеціальних) завдань, що є загрозою для національної безпеки України в умовах відсічі збройної агресії та повномасштабного збройного вторгнення російської федерації в Україну.

В даному контексті Туркот М.С. правильно зауважує, що саме «суспільні відносини у сфері забезпечення воєнної (військової) безпеки України перебувають під охороною кримінальних, адміністративних і дисциплінарних санкцій, які застосовуються з метою загального та спеціального попередження правопорушень» [10, с. 41].

За таких умов, військове командування, за винятком окремих поодиноких випадків, зазвичай, не толерує і не приховує таких правопорушень серед військовослужбовців та вживає заходів щодо запобігання їх вчиненню серед особового складу у вигляді заборони торгівлі алкогольними напоями та притягнення винних осіб до юридичної відповідальності (дисциплінарної та адміністративної) за їх вчинення.

Серед заходів запобігання їх вчиненню серед військовослужбовців у період правового режиму воєнного стану, є зокрема, заборона військовим командуванням разом з військовими адміністраціями (у разі їх утворення) у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, торгівлі алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі (пункт 13 частини першої статті 8, пункт 43 частини другої, пункт 11 частини третьої статті 15 Закону України від 12 травня 2015 року № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» [11], пункти 3-6 Порядку заборони торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, в умовах правового режиму воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1457 [12]).

Крім цього, як відзначав автор «дієвим заходом щодо запобігання вчиненню цих правопорушень серед військовослужбовців є притягнення винних осіб, крім дисциплінарної відповідальності, і до адміністративної відповідальності за статтею 172-20 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)» [9, с. 91], [13].

Як відомо, згідно частини четвертої статті 15 КУпАП за вчинення військових адміністративних правопорушень військовослужбовці, а також військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів несуть відповідальність, передбачену главою 13-Б цього Кодексу, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність [13].

При вивченні та узагальненні судової практики розгляду справ про військові адміністративні правопорушення, передбачені статтею 172-20 КУпАП [13], зокрема, судових рішень судів апеляційних інстанцій, які набули законної сили і якими провадження у справі були закриті з підстав відсутності події і складу адміністративного правопорушення, необхідно зробити висновок, що у великій кількості випадків зазначені рішення судів апеляційних інстанцій ґрунтувалися на неналежному оформленні

уповноваженими посадовими особами протоколів про військові адміністративні правопорушення, зокрема, в частині відсутності або неналежного оформлення висновків щодо результатів медичного огляду особи на стан сп'яніння, що не дозволяло судам апеляційних інстанцій встановити всі дані об'єктивної сторони даного військового адміністративного правопорушення [14], [15].

Також, на думку автора, необхідно зауважити, що «в свою чергу, в Інструкції зі складання протоколів та оформлення матеріалів про військові адміністративні правопорушення, затвердженій наказом Міністерства оборони України від 23 жовтня 2021 року № 329, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 14 грудня 2021 р. за № 1622/37244 (далі – Інструкція № 329), лише в абзаці першому пункту 8 розділу II визначено, що з метою припинення військового адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 172-20 КУпАП, військовослужбовця (військовозобов'язаного) може бути доставлено представником військової частини (органу військового управління, органу управління ДССТ) до відповідного органу управління Служби правопорядку (підрозділу Служби правопорядку в гарнізоні). Представник військової частини (органу військового управління, органу управління ДССТ) під час передачі військовослужбовця (військовозобов'язаного) повинен передати оперативному черговому органу управління Служби правопорядку (посадовій особі підрозділу Служби правопорядку в гарнізоні) копію протоколу, висновок щодо результатів медичного огляду особи на стан сп'яніння (у разі його проведення), інші матеріали, що підтверджують факт вчинення правопорушення (рапорти, свідчення свідків тощо), а також особисті документи та речі доставленого військовослужбовця (військовозобов'язаного)» [9, с. 92], [16], а також «слід визнати, що належним чином складений висновок щодо результатів медичного огляду особи на стан сп'яніння, є беззаперечним доказом вини військовослужбовця у вчиненні вищезгаданого військового адміністративного правопорушення» [9, с. 92–93].

Так, згідно Конституції України:

в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу, її норми є нормами прямої дії. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України та повинні відповідати їй (частини перша, друга статті 8); права і свободи людини і громадянина захищаються судом (частина перша статті 55);

суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права; основними засадами судочинства є, зокрема: 2) забезпечення доведеності вини; 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (частина перша, пункти 2, 3 частини другої статті 129) [1].

У відповідності до статті 1, частини першої статті 7 КУпАП завданням Кодексу про адміністративні правопорушення є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством; ніхто не може бути підданий заходу впливу в зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше, як на підставах і в порядку, встановлених законом [13].

Згідно статті 280 КУпАП суд при розгляді справи про адміністративне правопорушення, крім іншого, зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи

є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, чи є підстави для передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації, трудового колективу, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [13].

Відповідно до частини першої статті 256 КУпАП та абзацу першого пункту 4 розділу II Інструкції № 329 у протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються: дата і місце його складання, посада, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих, прізвище викривача (за його письмовою згодою), якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення справи [13], [16].

Таким чином, автор справедливо зауважував, що «саме якість складання протоколу та інших матеріалів про дане військове адміністративне правопорушення є дуже важливою складовою діяльності уповноважених посадових осіб» [9, с. 93], оскільки протокол про військове адміністративне правопорушення не може бути беззаперечним доказом вини чи імперативним фактом доведеної вини військовослужбовця у вчиненні цього діяння, що не узгоджується із стандартом доказування «поза розумним сумнівом» (рішення від 18 січня 1978 року у справі «Ірландія проти Сполученого Королівства» (Ireland v. The United Kingdom), п. 161, Series A заява № 25), а від цього у прямій залежності перебуває повне та об'єктивне з'ясування його обставин правопорушення, встановлення особи правопорушника та притягнення його до відповідальності, що вимагає від уповноважених посадових осіб дотримуватися правил та процедур під час його складання, прав та гарантій військовослужбовця, який притягується до адміністративної відповідальності, належного фіксування доказів вчинення ним даного військового адміністративного правопорушення та їх зберігання.

На думку автора, «в цьому контексті практичного значення набуває дотримання уповноваженими посадовими особами процедури направлення військовослужбовців Збройних Сил України, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів для огляду на стан алкогольного сп'яніння» [9, с. 93].

Так, Законом України від 13 грудня 2022 року № 2839-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці» [17] КУпАП доповнено статтею 266-1, якою регулюється загальні засади проведення огляду і направлення для проходження медичного огляду військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців Збройних Сил України на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції [13].

На підставі вимог частини сьомої статті 266-1 КУпАП [13] в подальшому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2024 року № 32 затверджено Порядок направлення військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців Збройних Сил для огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, та проведення такого огляду (далі – Порядок № 32), який визначає процедуру направ-

лення військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів (далі – військовозобов'язані), а також військовослужбовців Збройних Сил (далі – військовослужбовці) для огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції (далі – огляд), та проведення огляду [18].

Відповідно до частин 1–3 статті 266-1 КУпАП [13] та пунктів 2–4 Порядку № 32 [18]:

ознаки алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу чи швидкість реакції, форма акта огляду на стан сп'яніння, акта медичного огляду та висновку, який складається за результатами медичного огляду, а також порядок застосування спеціальних технічних засобів і тестів визначаються центральними органами виконавчої влади, у підпорядкуванні яких перебувають відповідні військові формування, а також правоохоронними органами спеціального призначення та Службою зовнішньої розвідки за погодженням з МОЗ [13], [18];

огляду підлягають військовослужбовці/військовозобов'язані, щодо яких є підстави вважати, що вони виконують обов'язки військової служби або перебувають на території військових частин (установ, закладів) у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (далі – стан сп'яніння). Огляд військовослужбовців/військовозобов'язаних проводиться посадовою особою, уповноваженою на його проведення начальником органу управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах або командиром (начальником) військової частини (установи, організації, підприємства, закладу, підрозділу) Збройних Сил, іншого утвореного відповідно до законів України військового формування, а також правоохоронного органу спеціального призначення (далі – уповноважена посадова особа), з використанням спеціальних технічних засобів та тестів [13], [18];

огляд військовослужбовців/військовозобов'язаних, щодо яких є підстави вважати, що вони перебувають у стані сп'яніння на вулицях, у закритих спортивних спорудах, у скверах, парках, в усіх видах громадського транспорту (включаючи транспорт міжнародного сполучення) та в заборонених законом інших місцях, проводиться посадовою особою, уповноваженою на його проведення начальником органу управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах [13], [18].

В даному контексті необхідно зауважити, що порядок проведення огляду військовослужбовців на стан алкогольного сп'яніння із застосуванням спеціального технічного засобу уповноваженою посадовою особою органу управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах визначено пунктом 7 глави 3 розділу VIII Інструкції про організацію патрульно-постової служби Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 10 жовтня 2016 року № 515, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 02 листопада 2016 р. за № 1429/29559 [19].

Згідно пунктів 5–9 Порядку № 32:

огляд проводиться:

уповноваженою посадовою особою – на місці вчинення (виявлення) правопорушення, а у разі неможливості провести огляд на місці вчинення (виявлення) правопорушення – безпосередньо в органі управління, у військовій частині (в установі, організації, на підприємстві, в закладі, підрозділі) з використанням спеціальних технічних засобів (засоби вимірювальної техніки, які відповідають законодавству, що містить вимоги до таких засобів) і тестів, які мають документ про відповідність [18];

лікарем закладу охорони здоров'я, який пройшов спеціальну підготовку [18];

уповноважена посадова особа, яка проводить огляд, застосовує спеціальні технічні засоби відеозапису. Матеріали відеозапису обов'язково долучаються до протоколу про адміністративне правопорушення. У разі неможливості застосування спеціальних технічних засобів відеозапису, а згідно частини шостої статті 266 КУпАП також і у разі їх відсутності, такий огляд проводиться у присутності двох свідків. Не можуть бути залучені як свідки особи, які перебувають у відносинах підлеглості з особою, стосовно якої проводиться огляд, або особи, щодо неупередженості яких є сумніви [18];

результати огляду, проведеного уповноваженою посадовою особою, зазначаються в акті огляду на стан сп'яніння. У разі встановлення факту перебування у стані сп'яніння результати огляду, проведеного уповноваженою посадовою особою, зазначаються у протоколі про адміністративне правопорушення, до якого долучається акт огляду на стан сп'яніння. Акт огляду на стан сп'яніння, проведеного уповноваженою посадовою особою, складається у двох примірниках, один з яких вручається військовослужбовцю/військовозобов'язаному, а другий залишається в уповноваженій посадовій особі та/або долучається до протоколу про адміністративне правопорушення в разі встановлення факту перебування у стані сп'яніння. Підтвердження стану сп'яніння за результатами огляду та згода військовослужбовця/військовозобов'язаного з такими результатами є підставою для його притягнення до відповідальності згідно із законом [18];

військовослужбовець/військовозобов'язаний, який відмовився від проведення огляду уповноваженою посадовою особою з використанням спеціального технічного засобу і тесту або не висловив згоду з його результатами, направляється відповідним командиром (начальником) для проведення огляду до відповідного закладу охорони здоров'я [18];

перелік закладів охорони здоров'я, яким надається право на проведення огляду осіб на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, затверджується управліннями охорони здоров'я місцевих держадміністрацій з урахуванням необхідності проведення такого огляду також і в районах ведення бойових дій [18].

Відповідно до частини п'ятої статті 266-1 КУпАП складення висновків у закладі охорони здоров'я за результатами огляду військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців Збройних Сил України на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, проводиться у присутності посадової особи, уповноваженої на те начальником органу управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України або командиром (начальником) військової частини (установи, організації, підприємства, закладу, підрозділу), іншого утвореного відповідно до законів України військового формування, а також правоохоронного органу спеціального призначення [13], а згідно пункту 10 Порядку № 32 уповноважена посадова особа забезпечує проведення огляду військовослужбовця/військовозобов'язаного у закладі охорони здоров'я [18].

Згідно пунктів 11–15 Порядку № 32:

у разі відмови військовослужбовця/військовозобов'язаного від проведення огляду в закладі охорони здоров'я уповноважена посадова особа із застосуванням технічних засобів відеозапису, а в разі неможливості застосування таких засобів – у присутності двох свідків складає протокол про адміністративне правопорушення, в якому зазначає ознаки сп'яніння і дії військовослужбовця/військовозобов'язаного щодо ухилення від огляду [18];

огляд військовослужбовців/військовозобов'язаних у закладі охорони здоров'я проводиться в будь-який час доби [18];

лікар, що проводить огляд, повинен ознайомитися з документами, які посвідчують особу військовослужбовця/військовозобов'язаного [18];

лікар, що провів у закладі охорони здоров'я огляд військовослужбовця/військовозобов'язаного, складає за його результатами акт медичного огляду та висновок. Висновок складається у трьох примірниках: по одному – для уповноваженої посадової особи, військовослужбовця/військовозобов'язаного, а третій залишається в закладі охорони здоров'я [18];

висновок може бути оскаржений військовослужбовцем/військовозобов'язаним в установленому законодавством порядку [18].

Водночас частинами восьмою і дев'ятою статті 266-1 КУпАП визначено, що огляд військовослужбовців Збройних Сил України, які виконують обов'язки військової служби у складі національного контингенту (національного персоналу), може проводитися в медичних закладах, що входять до складу міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки, в яких бере участь національний контингент (національний персонал), а огляд військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців Збройних Сил України на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, проведений з порушенням вимог цієї статті, вважається недійсним [13].

Висновок. На підставі даного детального аналізу статей 172-20, 266-1 КУпАП [13] та Порядку № 32 [18] є очевидним наявність наступних проблемних питань щодо застосування норм статті 266-1 КУпАП [13]:

відповідні центральні органи виконавчої влади на даний час не прийняли необхідних нормативно-правових актів, якими визначаються ознаки алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу чи швидкість реакції, форма акта огляду на стан сп'яніння, акта медичного огляду та висновку, який складається за результатами медичного огляду, а також порядок застосування спеціальних технічних засобів і тестів, зокрема, уповноваженою посадовою особою військової частини (установи, організації, підприємства, закладу, підрозділу). Вбачається, що за таких умов відповідні центральні органи виконавчої влади оперативно повинні прийняти необхідні нормативно-правові акти;

не визначено переліку спеціальних технічних засобів і тестів та норми забезпечення ними з урахуванням строків придатності тестів. Вбачається, що за таких умов від-

повідні центральні органи виконавчої влади оперативно повинні у відповідному порядку застосування спеціальних технічних засобів і тестів затвердити їх перелік або мінімальні вимоги до них, норми забезпечення спеціальними технічними засобами і тестами, порядок їх поставки і списання з обліку тощо;

забезпечення спеціальними технічними засобами і тестами вимагає додаткового бюджетного фінансування та додаткового часу для їх постачання до кожної військової частини у випадку централізованої закупівлі. Пропонується після затвердження відповідного порядку застосування спеціальних технічних засобів і тестів, їх переліку, норм забезпечення ними організувати виділення бюджетних коштів для їх децентралізованої закупівлі кожною військовою частиною;

рішення управлінь охорони здоров'я місцевих держадміністрацій з урахуванням необхідності проведення такого огляду також і в районах ведення бойових дій про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, яким надається право на проведення вищезгаданого огляду, є недосконалою, оскільки такі рішення можуть стосуватися виключно підпорядкованих їм закладів охорони здоров'я, діяльність яких в районах ведення бойових дій обмежена або взагалі не здійснюється з різних причин (повного або часткового руйнування приміщень внаслідок бойових дій, відсутності або обмеженої кількості персоналу, необхідних тестів чи реактивів для проведення огляду, напливу поранених та хворих осіб тощо), що ставить під загрозу проведення такого огляду в цих районах, особливо в контексті того, що згідно частини четвертої статті 266-1 КУпАП проведення огляду осіб на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, в інших закладах забороняється [13]. Вбачається доцільним надати право на проведення таких оглядів для всіх військово-медичних закладів охорони здоров'я, санаторно-курортних та оздоровчих закладів у системі Міністерства оборони України та Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення та Служби зовнішньої розвідки України.

Зазначене у своїй сукупності свідчить недосконалість норм статті 266-1 КУпАП [13] та Порядку № 32 [18] і про нагальну необхідність подальшого термінового удосконалення законодавства та напрямків правової роботи в діяльності підрозділів юридичної служби Міністерства оборони України з метою забезпечення ефективної протидії у період правового режиму воєнного стану військовим адміністративним правопорушенням, передбаченим статтею 172-20 КУпАП [13].

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к. (з наступ. змін. та доповн.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 08.05.2024).
2. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 448-XIV (з наступ. змін. та доповн.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
3. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 551-XIV (з наступ. змін. та доповн.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text> (дата звернення: 08.05.2024).
4. Інструкція з надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, військові адміністративні правопорушення та адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, порушення військової дисципліни та їх обліку Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту: затв. наказом М-ва оборони України від 29.11.2018 р. № 604 (з наступ. змін. та доповн.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1451-18#Text> (дата звернення: 08.05.2024).
5. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII (з наступ. змін. та доповн.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 09.05.2024).
6. Порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевіірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 р. № 975 (з наступ. змін. та доповн.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2013-%D0%BF> (дата звернення: 09.05.2024).
7. Порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам: затв. наказом М-ва оборони України від 07.06.2018 р. № 260 (з наступ. змін. та доповн.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18#Text> (дата звернення: 09.05.2024).

8. Інструкція про розслідування та облік нещасних випадків з військовослужбовцями, професійних захворювань і аварій у Збройних Силах України: затв. наказом М-ва оборони України від 27.10.2021 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1667-21#n7> (дата звернення: 10.05.2024).
9. Фівкін Петро Миколайович. Правове регулювання проведення медичного огляду військовослужбовців Збройних Сил України при притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 172-20 Кодексу України про адміністративні правопорушення. *Юридична відповідальність військовослужбовців та працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції* (26 січня 2024 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків). Частина 1. Серія «Сектор безпеки України». Вип. 45. Редкол.: О.М. Ярошенко, Ю.В. Мех та ін. Харків: Друкарня Мадрид, 2024. 127 с. С. 90–96.
10. Туркот М. С. Розмежування адміністративної і дисциплінарної відповідальності військовослужбовців. *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 1 (47). 2017. С. 40–47. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2017_1_8 (дата звернення: 10.05.2024).
11. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII (з наступ. змін. та доповн.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
12. Порядок заборони торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, в умовах правового режиму воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1457-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 07.12.1984 р. № 8073-X (з наступ. змін. та доповн.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
14. Постанова Харківського апеляційного суду від 03 травня 2023 року у справі № 629/76/23 (провадження № 33/818/363/22) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110718738> (дата звернення: 12.05.2024).
15. Постанова Харківського апеляційного суду від 21 червня 2023 року у справі № 638/1310/23 (провадження № 33/818/535/23) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111831775> (дата звернення: 12.05.2024).
16. Інструкція зі складання протоколів та оформлення матеріалів про військові адміністративні правопорушення: затв. наказом М-ва оборони України від 23.10.2021 р. № 329. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1622-21#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
17. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці: Закон України від 13.12.2022 р. № 2839-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2839-20#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
18. Порядок направлення військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців Збройних Сил для огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, та проведення такого огляду: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2024 р. № 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
19. Інструкція про організацію патрульно-постової служби Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України: затв. наказом М-ва оборони України від 10.10.2016 р. № 515 (з наступ. змін. та доповн.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1429-16#Text> (дата звернення: 12.05.2024).